

פרשת ויקרא

ענווה – דק כשיש במה להתגאות

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר. (א, א)

ובבעל הטורים: "א' דויקרא ועירא, שמישה לא רצה לכתוב אלא 'ויקר' כדרך שנאמר בבלעם. כאילו לא נראה לו השם אלא במקרה, ואמר לו הקב"ה לכתוב גם באל"ף, וכתבה קטנה".

ל כאורה, עלינו להבין: אם אכן הסיבה לכתיבת המילה 'ויקרא' בא' קטנה, היא בכדי לרמוז לנו על ענוותנותו של משה, מדוע אפוא המתינה התורה עד לפרשתנו, הלא כבר בפרשת יתרו נאמר (שמות י"ט, כ'): "ויקרא ה' למשה אל ראש ההר". מדוע לא נכתבה שם המילה 'ויקרא' בא' קטנה?

♦ את התשובה נבין על פי המעשה הבא:

לייבלה, נכדו של הגאון רבי עקיבא איגר, בן בנו רבי שלמה, עזב את בית אביו ונסע לקוצק, שם התקרב לרבי מקוצק ונעשה לחסידו המובהק. אביו רבי שלמה איגר התקשה לקבל את הדרך החדשה שבחר בנו לילך בה, והחליט לעקוב אחר הנהגותיו בחיי היומיום. הוא שלח שליח מיוחד לקוצק שיתהה על קנקנו של הבן.

מיד כאשר הגיע השליח לקוצק הוא נכנס לבית המדרש, התקרב לקבוצת חסידים שישבה שם, והחל לברר היכן נמצא רבי לייב איגר. לאכזבתו, אף אחד מן החסידים לא הכירו. "אין כאן רבי לייב איגר", טענו כולם. השליח עמד נבון משך זמן מה, עד שלפתע קם אחד ואמר: "בוודאי אתה מתכוון ללייבל-שלמה-עקיבאס. הנה הוא שם בפנים..."

בין כך ובין כך, נכנס מאן דהו והודיע: "ר' הירש בער בא!" לשמע הכרזתו, קמו כולם ורצו בבהילות לקבל את פניו של אותו ר' הירש בער. השליח הלך עמהם, כדי לראות במי המדובר. הוא נדהם לגלות כי מדובר באדם הלבוש כדרך האיכרים, לרגליו נעלי עץ, למותניו חגורת קש, וכובע פרווה פשוט חבוש לראשו.

פנה השליח אל החסידים ושאל אותם: "מיהו אותו ר' הירש בער, שכולם פה חרדו לכבודו? האם הוא תלמיד חכם מופלג?"

"לא ולא!" הייתה התשובה, "הוא בקושי מצליח ללמוד חומש עם פירוש רש"י".

תהה השליח: "אם כן מה ראיתם לכבדו? שמא הוא בעל ייחוס?"

אמרו לו: "הוא אופה, אביו היה אופה, וגם סבא שלו היה אופה...."

"אז בוודאי הוא גביר גדול!" ניחש השליח.

"גביר?" גיחכו האנשים, "אינך רואה?! הלא הוא עני מדוד!"

"אם כן, מהי הגדלות שלו?" תמה השליח.

"הוא עניו" - השיבו החסידים.

כאשר שב השליח לרבי שלמה איגר, וסיפר לו את כל קורותיו, סח לו בין השאר גם את המעשה הזה שחוזה בבית המדרש בקוצק. בשומעו זאת, הפטיר רבי שלמה ואמר: "השמעתם?! האיש לא למדן ולא מיוחס ואף איננו עשיר. וכי לזאת ייקרא עניו?! הלא אין לו לזה במה להתגאות?"

הרי לנו, שאין זו מעלה לאדם להיות עניו, כאשר אין באמתחתו מעלות ראויות להתגדר בהם. רק כאשר יש לאדם סיבה להתגאות ובכל אופן הוא מתנהג בשפלות וענווה, יש בכך רבותא.

ומכאן, תשובה לשאלתנו, על פי דרכו של הגאון רבי שמואל דוד וולקין שהיה אומר כך:

שכן באותה עת בה קרא הקדוש ברוך הוא למשה רבנו בפרשת יתרו היה זה עוד קודם מעמד קבלת התורה. ולא רק את התורה הקדושה היה חסר משה רבנו באותו זמן, אלא גם עשירות לא היתה מנת חלקו! שהרי בשעה שכולם עסקו בביזת הים, עסק משה בהעלאת עצמות יוסף עמו, כמובא בדברי המדרש. לפיכך, אילו היה נכתב בפרשת יתרו לשון "ויקרא" לא היה בזה משום ענווה, שכן ענווה נחשבת רק כאשר יש לו לאדם במה להתגאות ובכל זאת נשאר בענוותנותו.

לעומת זאת בפרשתנו, שנכתבה לאחר מתן תורה, הרי היו ברשותו של משה גם תורה וגם עשירות, וכפי שדרשו חז"ל על הפסוק: "פסול לך" - שמשה נתעשר מפסולת הלוחות השניות. דווקא כעת, שיש לו למשה רבנו במה להתגאות, ואף על פי כן הוא נשאר בענוותנותו - כאן הענווה מקבלת משמעות אמיתית, ואת זאת רמזה התורה בכותבה: "ויקרא" בא' קטנה.

השפעת הקדושה - לפי דרגת האדם

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. (א, א.)

ופרש"י: "ויקרא אל משה - הקול הולך ומגיע לאזניו, וכל ישראל לא שומעין".

דברי רש"י כאן מתבססים על הנאמר בתורת כהנים' (פר' א, פ"ב). והנה, בהמשך דברי המדרש נאמר, שאותו קול בו פנה הקב"ה למשה לא היה קול נמוך וחלש, אלא קול חזק משבר ארזים. ואף על פי כן הוא הגיע רק לאזני משה עצמו, וכל ישראל לא שמעו אותו.

ולכאורה עלינו להבין: הא ניחא אם הקול היה מגיע לכלל ישראל, מובן לשם מה היה צריך להיות 'קול חזק משבר ארזים' - זאת בכדי שכולם ישמעו, אך מכיוון שהקול לא הגיע אלא לאזני משה, מפני מה הוצרך להיות קול חזק ומהי התועלת בכך? הלא די היה בקול נמוך שיישמע לאוזניו בלבד!

♦ את התשובה נבין על פי המעשה הבא:

בכפר סמוך לטשרנוביל התגורר לו מגדל, יהודי כפרי עובד אדמה, אשר ראה ברכה בעמלו. האדמה בכפר הייתה פוריה, והיבול היה עשיר. נוסף לכך טיפל מגדל במשק של פרות, עיזים, תרנגולות וברווזים, ובכל אשר פנה הצליח. מגדל היה יהודי פשוט בתכלית, עיקר מעייניו - בתגובת שדותיו ומשקו, אך גם את הפן הרוחני לא הזניח, והשתדל לשמור מצוות כפי אשר ידו משגת. תמיד התפלל במניין, ומפעם לפעם אף היה מאזין לשיעור בחומש-רש"י, בין מנחה לערבית, בבית הכנסת שבכפר.

כאשר הגיעה בתו לפרקה, ידע מגדל כי חתן למדן יהיה לכבוד ולתפארת למשפחה, ולכן חיפש לבתו בחור תלמיד חכם. לשדכנים שעמלו על המלאכה, הובטח כי הזוג יוכל להיות סמוך על שולחנו כל ימי חייו, זאת בנוסף לסכום כסף עצום שיינתן כנדוניה. עד מהרה נמצא החתן המיועד - בן תורה, ירא שמים ובעל מידות טובות.

הכפרי הקצה חדר מיוחד בביתו המרווח, שם ישב החתן הלמדן יומם ולילה על התורה ועל העבודה. אין לתאר את קורת רוחו של הכפרי ואשתו שזכו לפנינה יקרה שכזו. שעות על גבי שעות היו מטים אוזניהם לשמוע את קול תלמודו המתרוגן של חתנם, הבוקע מבעד לדלת.

מה רבה הייתה ההפתעה, כאשר יום אחד נפתחה דלת החדר, ובפתח עמד החתן ובפיו הודעה: חפץ הוא לנסוע לטשרנוביל, העיר הגדולה השוכנת לא הרחק מכאן. מגדל הניד את ראשו בתמיהה, מה לחתנו, שכל ראשו שקוע בתורה, ולעיר המסחר השוקקת? כלום נוסע הוא ליריד? "שמא זקוק אתה שנקנה עבורך דבר מה? אם כך אוכל אני לעשות זאת עבורך", הציע ברוחב לב, אך החתן התעקש שדווקא הוא בעצמו אמור להגיע לשם.

נסע לו החתן, וכאשר שב כעבור ימים אחדים, אי אפשר היה להכירו; רוח אחרת שרתה עליו. 'נראה כאילו עשה שם איזו עיסקה טובה', חשב לעצמו החותן, אך לא אמר דבר. כעבור זמן קצר, נסע האבדך בשנית לטשרנוביל. למרות הסמיכות לנסיעה הקודמת, לא אמר לו מגדל דבר על כך.

באחד ממסעותיו של מגדל לצורך עסקיו, הוא נקלע לעיירה פלונית, שם המתין לו שמואל - סוחר יהודי עמו עמד בקשרי מסחר מזה שנים רבות. כאשר

נעצרה עגלתו של מגדל לפני הבית, יצא שמואל בשמחה ואיחל לו מזל טוב על שמחת חתונת בתו. "שמעתי כי חתן הגון לקחת, תלמיד חכם עצום השוקד על תלמודו", אמר לו, תוך שהוא לוחץ את ידו בחמימות, "עוד שמעתי, כי מחסידיו הגדולים הוא של הרבי מטשרנוביל, ומפעם לפעם נוסע הוא לחלות את פניו..."

שמואל הסוחר לא הספיק לסיים את דבריו, וחיוורון עז כיסה את פניו של מגדל הכפרי. הוא חש כאילו הוטח בו דלי מלא צוננים בעיצומו של החורף. 'אם כן, זוהי הסיבה שחתני נוסע מעת לעת לטשרנוביל, ואנוכי לא ידעתי', הגיע מיד למסקנה המתבקשת.

בהלה אחזה אותו. יהודי פשוט הוא ואוהב תורה, אך רחוק הוא מרחק שנות אור מעולמם של החסידים. מנהגיהם המשוונים מעט, והחומרות הרבות אותן תפסו, היו נראים לו זרים ורחוקים. מה להם ולו? לרגע לא העלה על דעתו כי חתנו אהובו משתייך לחסידיו של הרבי מטשרנוביל.

כאשר שב לביתו, בדיוק חזר גם החתן מטשרנוביל. "שמעתי משיחים, כי נוסע הנך לטשרנוביל אל הרבי - האם נכונים הדברים?" פנה אליו ישירות.

"אכן כן", השיב האברך בתמימות, "שהיתי בשבת האחרונה בטשרנוביל, אצל הצדיק הקדוש רבי נחום, שהשכינה שורה בביתו..."

לפתע הבחין בגוון פניו של חמיו שהשתנה אט אט. נראה בעליל כי הוא אינו מרוצה מהדברים. "כלום אינך מבחין בביטול התורה הכרוך בנסיעה? האם אין זה בזבוז זמן לשווא?"

"לפי דיבוריך, מבין אני כי מעולם לא היית אצל הצדיק", השיב החתן, "מבקש אני כי תבוא עמי לשבת לטשרנוביל. בטוח אני כי לאחר שתהיה שבת אחת במחיצתו של הצדיק, לא תחשוב עוד כי נסיעה אל הרבי יש בה מן הבטלה".

לא בנקל הסכים מגדל לבקשה, אולם סמוך ובטוח היה כי רק כך יוכל להוכיח לחתנו, כי אין מקום ללמדן כמוהו להימצא בין החסידים בטשרנוביל. אי לכך הסכים לבוא עמו בשבת הקרובה לשהות במחיצתו של רבי נחום מטשרנוביל.

בהגיעו לשם שכח האברך עולם ומלואו מרוב דבקות והתלהבות. חמיו שעמד מן הצד הביט בעיניים תמהות בחסידים הזועקים בקולי קולות, שרים בדבקות כשעיניהם זולגות דמעות התרגשות. המראה שנגלה לעיניו היה זר ומנוכר לדידו, ולא הביא אותו לכלל התלהבות. בסיום התפילה, ניגב האברך את פניו המיוזעות וניגש לשמוע את חוויותיו של חמיו. מה גדלה אכזבתו לשמוע את תגובת חותנו: "אינני יודע ממה כולם מתלהבים. התנועות המשוונות, הזעקות, הבכיות, מה מקומם כאן?"

תשובתו של מנדל, שכולה נדפה צינה עזה, חפה מכל רגש חסידי, הרתיחה את החסיד הצעיר. "חמי היקר!" קרא נסער, "הלא אי אפשר כלל להשיג את גודל השעה אצל הרבי! הלא בעוצם קדושתו מגביה הוא את כל מי שנוכח כאן למעלה למעלה..."

הכפרי הצטחק במרירות. "זהו בדיוק הדבר שאינני מצליח להבין", אמר ביבושת, "אדם צריך לעמוד על קרקע מוצקה, ולא לרחף בעולמות עליונים".

החתן שתק, מבין כי כל החוויה הרוחנית הגבוהה שחווה יחד עם כל חסידי הרבי, לא הצליחה משום מה לחדור את מעטה הגשמיות האופף את חותנו. בסתר לבו קיווה, כי במהלך התפילות שיערכו מחר, ודברי התורה שישמיע הרבי בשולחן הטהור שיערוך, תוסר ערלת הלב, ויימצא פתח לקדושה להיכנס פנימה.

אך גם משם לא צמחה הישועה. מנדל לא הצליח להבין ממה נובעת ההתלהבות של החסידים, ומה ראה חתנו לקבוע את מקומו כאן בטשרנוביל. מיד במוצאי שבת התכונן מנדל לחזור לביתו, כאשר לפתע מגיעים שני שליחים ומודיעים לו שהרבי, קורא לו לחדרו הפרטי. סקרנות אפפה אותו והוא נחפז להיכנס אל הצדיק.

"מדוע באת הנה?" שואל הרבי ישירות, ומנדל מתגמגם. הוא מספר בחטף על חתנו ש'סחב' אותו לכאן לתהות על קנקנו של הרבי. רצה לראות אם בצדק נוסעים אליו, ואם אין הדבר כרוך בביטול זמן יקר להבל וריק...

רבי נחום חייך. הוא פנה לכפרי ואמר לו: "אספר לך סיפור שהתרחש בזמן שבית המקדש היה קיים. אנא, הטה אוזןך ותן לבך למסר הטמון בו". מנדל הנהן בראשו והקשיב לכל מילה שיצאה מפי הרבי.